

МОВЛЕННЄВИЙ СУПРОВІД СЛОВЕСНИХ ІГОР

У дошкільній педагогіці виокремлюють у самостійну групу словесні ігри (А.К. Бондаренко, О.І. Сорокіна, А.Л. Максаков, Г.А. Тумакова, Є.І. Удальцова, Г.С. Швайко та ін.). На жаль, у педагогічних джерелах відсутнє визначення словесної гри. Найбільш повно подано характеристику словесної гри А.К. Бондаренко. Автор пов'язує словесні ігри насамперед з інтелектуальним розвитком дитини і зокрема з розвитком мислення. Вона зазначає, що словесні ігри спрямовані на "розвиток захоплюючої розумової діяльності, самостійності й активності їхнього мислення" [2, с. 4]. У словесній дидактичній грі діти вчать діяти з речами, яких у цей час не сприймають, вони оперують уявленнями про ці предмети. Словесна гра вимагає використання набутих раніше знань у нових умовах, зв'язках і відношеннях. У словесних іграх дитина вирішує самостійно різноманітні мисленнєві завдання: описує предмети, відгадує за описом, за ознаками схожості й відмінності, групує предмети за різними властивостями, ознаками, віднаходить алогізми в судженнях, складає різноманітні розповіді, небувальщини тощо.

А.К. Бондаренко поділяє словесні ігри, спрямовані на розвиток мисленнєвих завдань, на чотири групи. До першої групи "входять ігри, за допомогою яких формують вміння виділяти суттєві ознаки предметів, явищ ("Відгадай-но", "Крамниця", "Радіо", "Так-ні"). Другу групу становлять ігри, що використовуються для розвитку в дітей вміння порівнювати, співставляти, помічати алогізми, доходити правильних висновків ("Подібний-неподібний", "Хто більше помітить небувальщини?"). Ігри, за допомогою яких розвиваються вміння узагальнювати, класифікувати предмети за різними ознаками, об'єднані у третю групу ("Що кому потрібно?", "Назви одним словом"). В особливу, четверту підгрупу виділяють ігри на розвиток уваги, швидкості мислення, витримки, почуття гумору: "Зіпсований телефон", "Фарби", "Білого і чорного не називати". Ми до цієї групи внесли також ігри, в яких діти засвоюють суспільний досвід: "В аптеці", "Ми ідемо до бібліотеки", "Пошта" (Див. схему 1). У цій групі словесні ігри виконують дидактичну функцію [2; с. 43].

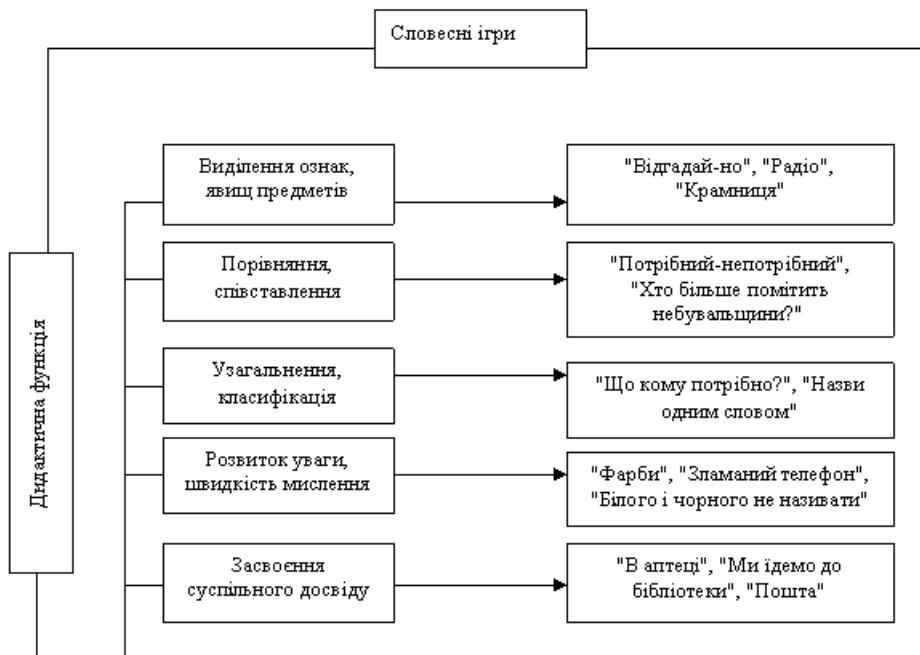

Схема 1. Словесні ігри, спрямовані на вирішення мовленнєвих завдань

Визначимо саме поняття "словесна гра". Словесна гра - це гра, змістом якої виступає мовленнєве висловлювання; засобом реалізації ігрової дії та ігрового задуму є слово; результат гри - це породження нового висловлювання - тексту (слово, фраза, речення, судження, розповідь). Словесна гра можлива тільки на основі попереднього досвіду дитини. У словесних іграх реалізується важливий методологічний принцип єдності мови, мислення і мовлення. Крім мовленнєвих завдань, у словесних іграх вирішуються такі мовленнєві завдання, як виховання звукової культури мовлення, формування граматичної правильності мовлення, збагачення, уточнення і активізація словника дітей, розвиток зв'язного мовлення.

Відтак, словесні ігри можна класифікувати за мовленнєвими завданнями або за метою таким чином (Див. схему 2). Ігри на розвиток: звукової культури мовлення і розвиток звукового аналізу слів ("Відгадай слово", "Хто, в якому будиночку буде жити?", "Знайди собі пару" тощо); б) граматичної правильності мовлення ("Що на картинці?").

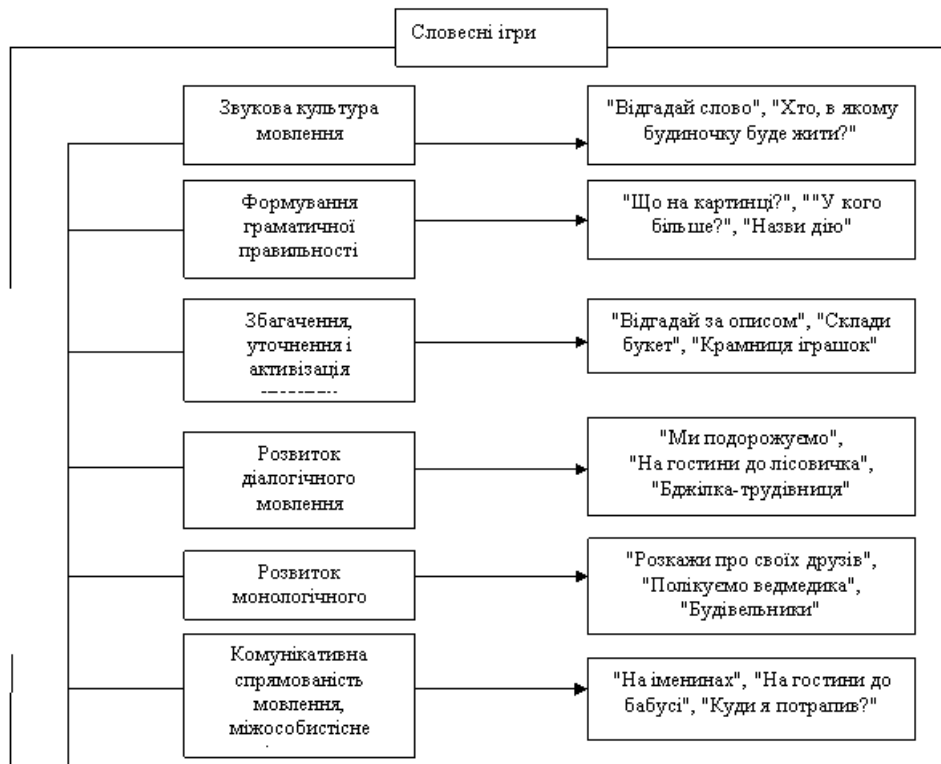

Схема 2. Словесні ігри, спрямовані на розвиток мовлення

Словесних ігор діти мають можливість діяти, конкретні дії викликають мовленнєву активність дошкільника, що й сприяє розвитку гри. Свої дії супроводжують словами-зверненнями до однолітків, які їх чувають і дають відповідь. У висловлюваннях діти планують свою діяльність, майбутніх дій. Саме у словесній грі відбувається перехід від ситуативних висловлювань до позаситуативних без оперття на предмети і дії з ними. Мовлення дітей хоч і спирається на конкретні предмети, почасти ніякого відношення до цих предметів не мають. Дитина може вільно оперувати образами предмета тоді, коли самого предмета немає, тобто дитина у плані уяви чи образного мислення невимуснено об'єднує уявлення, вводять нові комбінації образів. У грі за допомогою уяви відбуваються комбінування наявних знань. Дійсні уявлення поєднуються з вигадкою, фантазією, створюються перехідні форми від реальної, фактичної дії з предметами до роздумів про них. У грі знання дітей, сформовані в наочному плані, переводяться у мовленнєвий, а отже, узагальнюються.

У словесних іграх уявний світ завжди оформлений словами. За допомогою мовлення діти висловлюють свої думки, почуття, узгоджують свої дії у грі. Словесна гра створює умови, в ході яких доводиться дітям роз'яснювати, переконувати, доводити, розмірковувати, що краще стимулює дітей на зв'язне висловлювання. Словесна гра має таку саму структуру, як і дидактична. У структурі словесної гри виокремлюють такі компоненти: - ігровий задум; - ігрові мовленнєві дії; - рольова поведінка; - сюжетоскладання; - мовленнєве оформлення і мовленнєвий супровід (Див. рис. 1).

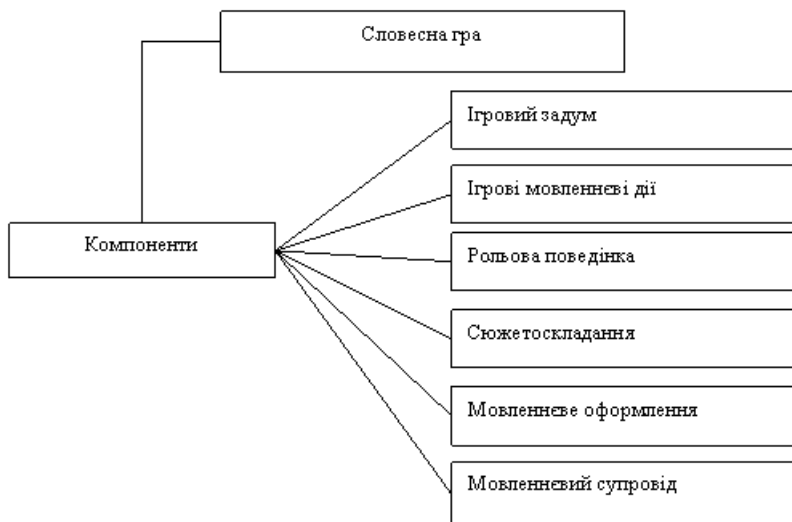

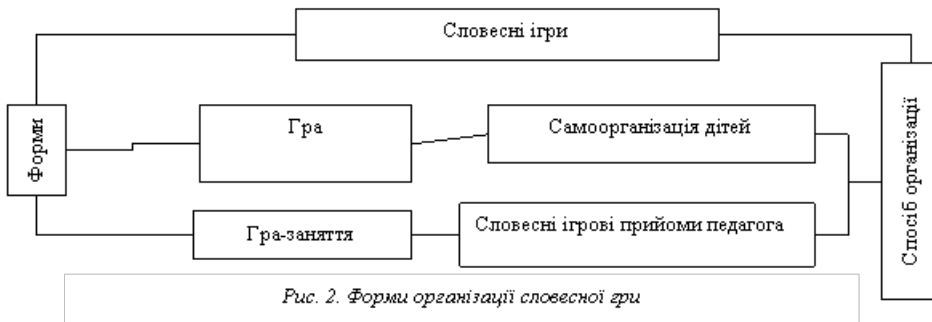
Рис. 1. Структурні компоненти словесної гри

Ефективність навчання мовлення дошкільників у грі залежить від єдності мовних і немовних компонентів мовленнєвої діяльності: правильне мовлення повинне поєднуватися з емоційно забарвленою мімікою, влучною жестикуляцією, ігровою рухливістю. Наявність у словесній грі предметно-ігрового середовища, атрибутів ігрових персонажів посилюють емоційний вплив на дітей. Поєднання навчальної інтонації з емоційними забарвленнями, її сприйняття викликає активну розумову діяльність дітей і створює умови племкого та міцного засвоєння знань за рахунок довільної уваги. У словесній грі діти вчаться словом захопити слухача, викликати відповідні переживання. Інтонаційна виразність у грі розвивається через наслідування дорослих і самостійне використання різноманітних засобів виразності для прояву своїх почуттів. При створенні образу за допомогою імітаційних рухів у дитини мобілізується фантазія, уява, мислення, мовлення.

У словесній грі одночасно присутні два аспекти: пізнавальний (навчальний) та ігровий (розважальний), діти водночас граються і навчаються. Пізнавальний зміст виражається у завданнях, що тісно пов'язані з ігровими діями. Мета прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, і засвоєння пізнавального змісту відбувається ненавмисно у процесі цікавих для дитини ігрових дій. Основним мотивом виконання ігрового завдання є бажання досягти ігрової мети, витрати. Саме це спонукає дитину до розумової і мовленнєвої активності. У старшому дошкільному віці на базі ігрових

інтересів виникають і розвиваються інтелектуальні. Водночас із розвитком логічного мислення у словесній грі формується вміння виражати думки словами. Для розв'язання ігрових завдань дитині потрібно віднайти характерні ознаки у предметах і явищах довкілля, порівнювати, групувати, класифікувати їх, доходити висновків, узагальнювати. Виконання цікавих ігрових дій і правил сприяє розвитку мовленнєвої спостережливості.

Словесні ігри можуть проводитись у вигляді гри у власному розумінні слова та гри-заняття (Див. рис. 2). У другому випадку провідна роль належить педагогу.

Отже, словесні ігри у практиці роботи дошкільних навчальних закладів використовуються на заняттях з розвитку мовлення і художньої літератури як ігровий метод; як самостійна гра-заняття, що проводиться під керівництвом педагога; самостійно стимульована словесна гра дітей; як прийом на заняттях з інших розділів програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи / А. Богуш, Н. Луцан. – К.: "Слово", 2008.
2. Бондаренко А.К. Словесные игры в детском саду / А.К. Бондаренко. – М.: "Просвещение", 1977.

Подано до редакції 19.04.2010

РЕЗЮМЕ

У статті подано характеристику мовленнєвих ігор; визначено поняття "словесна гра", схарактеризовано і класифіковано словесні ігри, розкрито їх структуру.

Ключові слова: словесна гра, дидактичні функції, розвиток мовлення.

А.М. Богуш

РЕЧЕВОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ СЛОВЕСНЫХ ИГР

РЕЗЮМЕ

В статье подано характеристику речевых игр; определено понятие "словесная игра", дана характеристика и классификация словесных игр, раскрыто их структуру.

Ключевые слова: словесная игра, дидактические функции, развитие речи.

А.М. Bohush

SPEECH ACCOMPANIMENT OF VERBAL GAMES

SUMMARY

The article suggests some characteristics of verbal games; defines the notion "the verbal game"; presents some characteristics and classification of verbal games, reveals their structure.

Keywords: verbal game, didactic functions, speech development.